

บทที่ 2

หลักทั่วไปเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาในศาลสูง

ศาลสูงชั้นอุทธรณ์ของแต่ละประเทศต่างก็มีหลักการพิจารณาคดีอาญาในศาลสูงของตน ซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันออกไป ตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ

1. ความแตกต่างทางบทบาทหน้าที่ของศาลสูงในการพิจารณาคดีอาญา

การพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นอุทธรณ์ ทั้งในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ และประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ ได้แยกบทบาทหน้าที่ของศาลสูงออกเป็นศาลพิจารณา (Trial Court) และศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) ซึ่งเป็นไปตามระบบกฎหมายของประเทศนั้น ๆ โดยมีความแตกต่างกันดังนี้

1.1 ศาลพิจารณา (Trial Court)

ศาลพิจารณา (Trial Court)¹ หมายถึง ศาลที่มีหน้าที่ค้นหาความจริง² เป็นศาลพิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ในการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง Trial Court จะต้องฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติ ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้เป็นที่ยุตินั้น จึงต้องมีหน้าที่ซึ่งนำนักพยานหลักฐานหาความจริงแท้ในข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งจะได้มาก็คือเมื่อศาลได้สัมผัสกับพยานหลักฐานด้วยตนเอง สังเกตอาการปฏิกิริยาท่าทางของพยาน และการฟังสำเนียงถ้อยคำการเบิกความของพยานจากการสืบพยาน ในการซึ่งนำนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานซึ่งต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบเป็นอย่างยิ่ง ไม่สามารถเทียบเคียงได้จากบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งการพิจารณา หมายความว่า “การนั่งพิจารณา” ซึ่งได้แก่ การที่ศาลออกนั่งพิจารณาคดีโดยการสืบพยาน ดังนั้น ศาลพิจารณา (Trial Court) ซึ่งมีหน้าที่ค้นหาความจริง จึงต้องนั่งพิจารณาคดี

¹คณิต ณ นคร, “กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546) น.460.

²Jerold H. Israel and Wayne R. Lafave, Criminal procedure: constitutional limitations in a nutshell, 4th ed, (U.S.A.: st. paul, minn. West publishing co, 1988), p.385.

โดยการสืบพยานซึ่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อให้ได้ความจริงที่เป็นเนื้อแท้ ทำให้การวินิจฉัยคดีเป็นไปด้วยความถูกต้องตามหลักการค้นหาความจริง

ศาลชั้นอุทธรณ์ที่พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง จึงเป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court) ที่ต้องปฏิบัติตามหลักของศาลพิจารณา (Trial Court)

1.2 ศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court)

ศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) หมายถึง ศาลที่มีหน้าที่ทบทวนเฉพาะข้อกฎหมายเท่านั้น³ กล่าวคือ ศาลมีหน้าที่ทำการตรวจสอบความถูกต้องในการปรับใช้กฎหมายแก่คดีของศาลล่าง หรือตรวจสอบว่าศาลล่างได้ปฏิบัติถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมายในการพิจารณาคดีนั้นหรือไม่ การทบทวนข้อกฎหมายจะพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมาย โดยฟังข้อเท็จจริงตามที่ล่างวินิจฉัยมาแล้วจากพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลล่างส่งขึ้นมา ไม่มีหน้าที่ต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหาความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริง เพราะข้อเท็จจริงยุติแล้ว

จากการศึกษา แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในการทำหน้าที่ของศาลชั้นอุทธรณ์ที่ทำหน้าที่เป็นศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) และศาลชั้นอุทธรณ์ที่ทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court) ซึ่งในการศึกษานี้ จะศึกษาเฉพาะระบบวิธีพิจารณาคดีอาญาของศาลอุทธรณ์ที่เป็น Second Trial Court เท่านั้น

2. ข้อความคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญา

การศึกษาระบบวิธีพิจารณาคดีอาญาของศาลชั้นอุทธรณ์ (Second Trial Court) จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับข้อความคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในระบบวิธีพิจารณาคดีอาญาได้ดียิ่งขึ้น

³ คณิต ณ นคร, อ่างแล้ว เจริญรทที่ 1 น.461.

2.1 การพิจารณา (Trial)

การพิจารณา กฎหมายได้บัญญัติคํานิยามไว้ หมายความว่า "กระบวนการพิจารณาทั้งหมดในศาลใดศาลหนึ่ง ก่อนศาลนั้นชี้ขาดตัดสินหรือจำหน่ายคดีโดยคำพิพากษาหรือคำสั่ง"⁴ กระบวนการพิจารณาที่เกิดขึ้นทั้งหมดในศาลจึงหมายความว่ารวมถึงการนั่งพิจารณาของศาลด้วย "การนั่งพิจารณา หมายความว่า การที่ศาลออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณาคดี เช่น ชี้สองสถาน สืบพยาน ทำการไต่สวน ฟังคำขอต่าง ๆ และฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจา"⁵ นอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายให้คํานิยามไว้ว่า การพิจารณา (Trial) หมายถึง กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลหลังจากที่ศาลได้มีการชี้สองสถานหรือสอบคำให้การจำเลย (Arraignment) แล้วจำเลยให้การปฏิเสธ (not guilty plea) หากจำเลยให้การรับสารภาพจะมีผลเป็นการสละสิทธิในการพิจารณาโดยสืบพยาน (Trial)⁶ จากความหมายดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า "การพิจารณา" หมายถึง "การนั่งพิจารณา" ซึ่งได้แก่ การที่ศาลออกนั่งพิจารณาคดีโดยการสืบพยาน เพื่อชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานต่าง ๆ ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงก่อนจะมีการชี้ขาดตัดสินคดี ตามหลักการรับฟังพยานหลักฐาน

คดีอาญาที่ขึ้นสู่ศาลจะมีปัญหาที่ศาลจะต้องพิจารณาวินิจฉัยอยู่ 2 ปัญหา คือ ปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย

ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายจะไม่มีความยุ่งยาก เพราะศาลสามารถเทียบได้จากบทบัญญัติของกฎหมาย โดยพิเคราะห์ดูการปรับบทกฎหมาย หรือการตีความกฎหมาย ว่าการกระทำที่ศาลได้พิเคราะห์จากพยานหลักฐานอันได้ข้อยุติแล้ว การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามบทกฎหมายใด⁷

สำหรับการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงจะมีความยุ่งยากซับซ้อน เป็นเรื่องของการค้นหาความจริงให้ปรากฏด้วยวิธีการชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน ซึ่งการที่จะได้มาซึ่งความจริงนั้น ศาลต้องสัมผัสพยานด้วยตนเอง⁸ โดยการสังเกตอากัปกริยาท่าทางของ

⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (8)

⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (9)

⁶พรเพชร วิชิตชลชัย, "การพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนตามกฎหมายอเมริกัน," อุลพาท, เล่มที่ 2, ปีที่ 41, น.89 (เมษายน – มิถุนายน 2538).

⁷ณรงค์ ใจหาญ, "หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา" พิมพ์ครั้งที่ 2 เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น.133.

⁸คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 น.153.

พยานและการฟังสำเนียงถ้อยคำการเบิกความของพยานจากการสืบพยาน ไม่สามารถเทียบเคียงเอาได้จากตัวบทกฎหมาย ซึ่งต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบเป็นอย่างยิ่ง ในการพิจารณาคดีอาญาลักษณะที่เป็นหัวใจสำคัญ คือ การได้มาซึ่งความจริงอันเป็นความยุติธรรมที่เป็นเนื้อแท้ เมื่อมีปัญหาข้อเท็จจริงที่ศาลจะต้องพิจารณาวินิจฉัย ศาลจะต้องค้นหาความจริงแท้ให้ปรากฏซึ่งกระทำได้ด้วยการสืบพยาน อันเป็นหลักในการพิจารณาที่จะนำไปสู่การวินิจฉัยคดีได้อย่างถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นที่สุด ศาลที่ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ เรียกว่า ศาลพิจารณา (Trial Court)

2.2 การอุทธรณ์ (Appeal)

อุทธรณ์ หมายถึง การขอให้ศาลที่สูงกว่าทบทวนคำพิพากษาของศาลล่างทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย⁹ เมื่อศาลชั้นต้นตัดสินแล้วคู่ไม่เห็นด้วยกับคำตัดสินนั้น เช่น เห็นว่าศาลล่างฟังข้อเท็จจริงผิดพลาด หรือการปรับใช้กฎหมายกับข้อเท็จจริงไม่ถูกต้อง หรือกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย คู่ความก็จะอุทธรณ์เพื่อให้ศาลสูงตรวจสอบแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษานั้นเสียใหม่ให้ถูกต้อง ซึ่งประเด็นปัญหาที่ศาลสูงจะต้องวินิจฉัยมีทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

ปัญหาข้อเท็จจริง หมายถึง ข้อความหรือพฤติกรรมใด ๆ อันมีอยู่หรือเกิดขึ้นที่ศาลสามารถวินิจฉัยได้เอง โดยไม่ต้องอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย¹⁰ ปัญหาข้อเท็จจริงยังรวมถึงการใช้ดุลพินิจของศาลในการออกคำสั่งใด ๆ ในระหว่างพิจารณา หรือทำคำพิพากษา หรือการกำหนดโทษ ลดโทษ เพิ่มโทษ รอกการลงโทษหรือไม่รอกการลงโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น

ปัญหาข้อกฎหมาย หมายถึง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการปรับบทกฎหมาย หรือการตีความกฎหมาย ว่าการกระทำที่ศาลได้พิเคราะห์จากพยานหลักฐานอันได้ข้อยุติแล้ว การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามบทกฎหมายใด¹¹

⁹ เพิ่งอ้าง น.460.

¹⁰ เจริญธรรม ลัดพลี, "สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา", (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรออฟเซต, 2534), น.251.

¹¹ ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7 น.133.

จะเห็นได้ว่า การอุทธรณ์ เป็นการขอให้ศาลสูงกว่าทบทวนคำพิพากษาของศาลล่างทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย แตกต่างกับ การฎีกา ซึ่งเป็นการขอให้ทบทวน (Review) เฉพาะข้อกฎหมายเท่านั้น

2.3 การทบทวนข้อกฎหมาย (Review)

การทบทวนข้อกฎหมาย หมายถึง การที่ศาลสูงตรวจสอบการปรับใช้กฎหมายแก่คดีนั้นของศาลล่าง หรือตรวจสอบว่าศาลล่างได้ปฏิบัติถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมายในการพิจารณาคดีนั้นหรือไม่ การทบทวนข้อกฎหมายจะพิจารณาจากตัวบทกฎหมาย ไม่ต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหาความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริง เพราะข้อเท็จจริงยุติแล้ว คงมีแต่การตรวจสอบเฉพาะข้อกฎหมายเท่านั้น เมื่อมีการอุทธรณ์หรือฎีกาปัญหาข้อกฎหมาย ศาลสูงก็มีหน้าที่ต้องทำการทบทวนตรวจสอบข้อกฎหมายนั้นโดยปรับกับตัวบทกฎหมาย ศาลที่ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า ศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court)

2.4 การพิจารณาใหม่ (Mistrial)

การพิจารณาคดีใหม่ หมายถึง การที่ศาลสูงทำการทบทวนปัญหาข้อกฎหมายแล้วพบว่าการปรับใช้กฎหมายแก่คดีนั้นของศาลล่างไม่ถูกต้อง หรือพบว่าในการพิจารณาคดีนั้นศาลล่างมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย จำเลยรับสารภาพ ศาลชั้นต้นตัดสินโดยยังไม่ได้มีการสืบพยานประกอบคำรับสารภาพ¹² หรือคดีโทษจำคุกศาลไม่ได้ถามจำเลยเรื่องทนายความ¹³ ศาลอุทธรณ์ต้องย้อนสำนวน (Retrial) กลับไปให้ศาลชั้นต้น สั่งให้ศาลชั้นต้นทำการพิจารณาคดีใหม่ (Mistrial) ตามรูปคดี¹⁴

¹²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176.

¹³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173.

¹⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 (2)

3. ความสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ เพราะเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์การบังคับใช้กฎหมายอาญาสารบัญญัติ หรือกฎหมายอาญา จึงมีความสำคัญต่อกฎหมายอาญา ยิ่งกว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีความสำคัญต่อกฎหมายแพ่ง ทั้งนี้ เพราะการบังคับใช้กฎหมายแพ่ง คู่กรณีอาจตกลงกันได้โดยมิพักต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น บุคคลยอมเสียค่าเสียหายหรือเบี้ยปรับในกรณีที่ตนผิดสัญญาด้วยสมัครใจตนเองแต่การบังคับใช้กฎหมายอาญา จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น¹⁵

4. วิธีพิจารณาคดีอาญาของนานาประเทศ

ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือที่เรียกว่า ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี หรือที่เรียกว่า ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ต่างก็มีหลักเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาในประเทศของตน ซึ่งอาจจะมีคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันออกไป ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสังคมในประเทศนั้น ๆ

4.1 ระบบการพิจารณาคดีอาญา

ระบบกฎหมายที่สำคัญของโลกมีหลายระบบ แต่ระบบสำคัญสำหรับประเทศเสรีประชาธิปไตย มีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ทั้ง 2 ระบบกฎหมายมีระบบการพิจารณาคดีแตกต่างกัน สำหรับระบบคอมมอนลอว์อาศัยระบบที่เรียกว่า ระบบกล่าวหา (Accusatory system) หรือระบบคู่ต่อสู้ ส่วนระบบซีวิลลอว์ได้รับอิทธิพลจากระบบที่เรียกว่า ระบบไต่สวน (Inquisitorial system)¹⁶

¹⁵ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 น.32.

¹⁶ ไสภณ รัตนกร, "กฎหมายลักษณะพยาน", พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2544) น.1.

4.1.1 ระบบกล่าวหา (Accusatory system)

ระบบกล่าวหา เป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งมีกำเนิดขึ้นในประเทศอังกฤษก่อนแล้ว ต่อมาถูกนำไปใช้ในเทศอาณานิคมของอังกฤษ ปัจจุบันนอกจากที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษแล้ว กฎหมายระบบนี้ยังใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น

การที่เรียกว่าระบบกล่าวหา เนื่องจากว่าเริ่มคดีเมื่อมีบุคคลหนึ่งมาฟ้องร้องกล่าวหาอีกบุคคลหนึ่งต่อศาล ลักษณะของการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดจะถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาค้นหาความจริงให้ปรากฏ¹⁷

ระบบกล่าวหา ถือกันว่าเป็นวิธีการที่พัฒนาขึ้นมาใช้แทนการแก้แค้นกันเป็นส่วนตัว โดยให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้เองในฐานะเป็นผู้กล่าวหา อำนาจนี้ต่อมาได้ขยายไปถึงญาติของผู้เสียหายด้วย ผู้ตัดสินคดีไม่มีอำนาจกล่าวหา ยกประเด็นแห่งคดี หรือนำสืบพยาน เรื่องดังกล่าวอยู่ในอำนาจของผู้กล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหา ผู้พิพากษาจะเป็นคนกลางพิจารณาคดีโดยเปิดเผยและด้วยวาจา

การพิจารณาคดีอาญาของระบบกฎหมายนี้ แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับคดีออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา และศาล เหตุที่มีการแบ่งเช่นนี้เพราะระบบนี้มีวิวัฒนาการมาจากการพิจารณาคดีในสมัยโบราณที่ใช้วิธีทรมาน (trial by ordeal) และการพิจารณาคดีโดยวิธีให้คู่ความต่อสู้กัน (trial by battle) ซึ่งจะมีคู่ต่อสู้อยู่ 2 ฝ่าย และมีศาลเป็นคนกลางซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรมการ ต่อมาการพิจารณาคดีโดยวิธีการทรมานหรือต่อสู้กันได้ถูกยกเลิกไป ได้ใช้วิธีเอาพยานมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์กัน พยานในตอนแรกก็คือเพื่อนบ้านของคู่ความซึ่งนำมาเบิกความกล่าวหา หรือรับรองความประพฤติของจำเลยนั่นเอง พยานตามแนวความคิดนี้ต่อมาได้กลายเป็นระบบคณะลูกขุน (Grand Jury) ไป แม้วิธีพิจารณาคดีจะเปลี่ยนไปบ้าง แต่แนวความคิดดั้งเดิมที่แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับคดีเป็น 3 ฝ่าย ยังคงมีอยู่ ในคดีอาญาจึงต้องเริ่มคดีโดยโจทก์เป็นผู้กล่าวหา โจทก์จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย ระบบนี้จึงเน้นเป็นพิเศษว่า จำเลยในคดีอาญาได้รับการสันนิษฐานว่า เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นเป็นที่สิ้นสุดเสียว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด เมื่อโจทก์นำสืบได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดแล้ว

¹⁷Andrew Sande and Richard Young, *Criminal Justice*, (London: Butterworth, 1994), p.9.

จำเลยจึงจะมีหน้าที่นำสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ ศาล และคณะลูกขุนจะวางตัวเป็นกลาง ทำหน้าที่เสมือนกรรมการผู้ตัดสินกีฬา ศาลมีหน้าที่คอยควบคุมดูแลให้คู่ความทั้งสองฝ่ายดำเนินคดีตามกฎหมายเกณฑ์และกติกาที่วางไว้ในกฎหมายลักษณะพยาน การพิจารณาคดีอาญาในระบบนี้ จึงถือหลักการให้ความคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยเป็นพิเศษ โดยจะต้องมีการพิจารณาคดีในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย มีการซักค้านพยานฝ่ายตรงกันข้าม และสิทธิของจำเลยที่จะมีทนายถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น¹⁸

เนื่องจากระบบนี้เน้นความเป็นกลางของศาล ศาลจึงมีบทบาทในการเสาะหาข้อเท็จจริงในคดีน้อยมาก เป็นเรื่องของคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง จึงมีการเรียกการดำเนินคดีระบบนี้ว่าเป็น ระบบคู่กรณี (adversary system)¹⁹ ในคดีแพ่งนั้น ศาลถือโดยเคร่งครัดว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีของทั้งสองฝ่าย ส่วนในคดีอาญาศาลอาจเข้าไปซักถามพยานบ้างเพื่อความเป็นธรรมแก่จำเลย หรือคอยดูแลให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลย แต่ศาลจะซักถามพยานเพียงเพื่อให้เกิดความชัดเจน หรือเพื่อความเป็นธรรมเท่านั้น ศาลจะไม่ซักถามพยานในเรื่องอื่นนอกเหนือไปจากที่คู่ความนำสืบ และเนื่องจากศาลต้องวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด ศาลจึงมีดุลพินิจเกี่ยวกับการดำเนินคดีน้อย การดำเนินคดีย่อมเป็นไปตามกฎหมายเกณฑ์ของการพิจารณาและสืบพยาน ซึ่งทั้งศาลและคู่ความจะต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด การกระทำผิดกฎหมายดังกล่าวอาจมีผลให้คดีต้องถูกยกฟ้องได้

ระบบนี้ถือว่า เป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องเสนอพยานหลักฐานของตน และศาลจะพิจารณาเฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอต่อศาลเท่านั้น โดยสันนิษฐานว่าคู่ความจะเสนอพยานหลักฐานที่ตนคิดว่าดีที่สุด ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้คู่ความเสนอพยานหลักฐานได้เต็มที่ แม้ตามความเป็นจริงในบางคดีจะไม่ได้เสนอพยานหลักฐานกันโดยครบถ้วน ไม่ว่าโดยคู่ความจงใจหรือพลั้งเผลอก็ตาม โดยทั่วไปศาลจะไม่เรียกพยานหลักฐานมาสืบเอง²⁰ เว้นแต่ในกรณีที่มีความจำเป็น และในคดีแพ่งนั้น ศาลจะเรียกพยานมาสืบเองได้ก็ด้วยความยินยอมของคู่ความเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตาม มีการเรียกร้องเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ว่า ศาลควรจะเข้าไปแทรกแซงโดยวิธีจัดการเกี่ยวกับการดำเนินคดี ทั้งก่อนการพิจารณาและระหว่างการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น

¹⁸ โสภณ รัตนกร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 16 น.2.

¹⁹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, "อัยการกับกระบวนการยุติธรรม", บทบัณฑิตย, น.138 (ธันวาคม 2539)

²⁰ ประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการ ข้อ 9.

สาเหตุหนึ่งที่มีการเรียกร้องนี้ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูงชันมาก ลอร์ด Denning อดีตอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ถึงกับกล่าวในการตัดสินคดีหนึ่งว่า แม้ในอังกฤษผู้พิพากษามิใช่เป็นเพียงผู้รักษากฎเกณฑ์ (umpire) คอยตอบคำถามเท่านั้น แต่มีหน้าที่ค้นหาความจริงและอำนวยความสะดวกตามกฎหมายด้วย²¹

4.1.2 ระบบไต่สวน (Inquisitorial system)

ระบบไต่สวนเป็นการพัฒนาต่อจากการแก้แค้นเป็นส่วนตัว โดยได้ยกเลิกวิธีการให้ผู้เสียหายเป็นผู้กล่าวหาเอง และให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำหน้าที่แทน ผู้พิพากษาเปลี่ยนสถานะจากการเป็นคนกลางมาเป็นผู้ทำการไต่สวน มีอำนาจสืบสวนพยานและควบคุมการไต่สวนเอง การพิจารณาคดีมิใช่เป็นการต่อสู้ระหว่างผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา แต่เป็นการต่อสู้ระหว่างจำเลยกับรัฐ การพิจารณามีได้ทำโดยเปิดเผย และพิจารณาด้วยเอกสารมากกว่าการเบิกความ

ระบบไต่สวนเป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศในภาคพื้นยุโรป ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมัน เป็นระบบการพิจารณาของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ ซึ่งให้ศาลเข้าไปมีส่วนในการไต่สวนหาความจริงในการพิจารณาคดีอาญาด้วย ระบบนี้มีที่มาจากการชำระความของพระในศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก ซึ่งพิจารณาคดีที่มีผู้กระทำผิดกฎหมายศาสนาด้วยวิธีการซักฟอกโดยคณะกรรมการ ผู้เกี่ยวข้องในการพิจารณาคดีจึงมีเพียง 2 ฝ่าย คือ ผู้ไต่สวน และ ผู้ถูกไต่สวน ไม่จำเป็นต้องมีคนกลาง ผู้ไต่สวนหรือผู้ทำการชำระความเป็นผู้ซักถามพยานและเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยตนเอง สันตปาปามีอำนาจเหนือกษัตริย์ต่าง ๆ ในยุโรป จึงทำให้วิธีพิจารณาระบบนี้แพร่หลายไปในประเทศต่าง ๆ ในยุโรปด้วย

ศาลในระบบนี้จะมีบทบาทในการค้นหาความจริงมาก ในคดีอาญาบางกรณีศาลเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ในชั้นสอบสวน การดำเนินคดีในศาลไม่ว่าจะเป็นการสืบพยาน ซักถามพยาน ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการเองโดยตลอด ผู้อื่นจะถามพยานจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน

ผู้พิพากษาในประเทศภาคพื้นยุโรป จึงมีบทบาทมากกว่าผู้พิพากษาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ การจำหน่ายคดีสำหรับคู่ความบางฝ่าย การเรียกให้บางฝ่ายเข้ามาในคดีตลอดจนการดำเนินคดี ผู้พิพากษามักจะให้พยานเบิกความโดยเล่าเรื่องได้อย่างกว้างขวาง และในบางประเทศทนายอาจเสนอคำถามให้ศาลช่วยถามพยานให้ ผู้พิพากษาจะมีบทบาทในคดีอาญามากกว่าคดีแพ่ง

²¹ โสภณ รัตนกร, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 16 น.2-3.

เนื่องจากระบบนี้มุ่งจะค้นหาความจริงเป็นสำคัญ และเพื่อให้ศาลทำงานได้คล่องตัว กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการพิจารณาคดีและสืบพยาน จึงไม่ค่อยจะเข้มงวดกวดขันอย่างในระบบกล่าวหา และระบบนี้ไม่ได้เน้นเรื่องความเท่าเทียมกันของคู่ความอย่างในระบบกล่าวหา การพิจารณาคดีอาญาอาจทำกลับหลังจำเลยได้ หมายความว่าความของจำเลยในคดีอาญาไม่มีบทบาทในการชักความอย่างในระบบกล่าวหา การฟ้องคดีอาญาถือว่าเป็นเรื่องของรัฐ เอกชนมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญาจำกัดมาก²² การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนดำเนินไปภายใต้ความคิดที่ว่า การกระทำความผิดกฎหมายอาญา เป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมมากกว่าการก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชนคนใดคนหนึ่งเป็นการเฉพาะ²³

ความต่างของ 2 ระบบกฎหมายดังกล่าวมานั้น ปัจจุบันมีไม่มากนัก เพราะทั้ง 2 ระบบ ต่างยอมรับจุดอ่อนของตน ได้มีการปรับปรุงระบบการพิจารณาโดยเอาส่วนดีของอีกระบบหนึ่งมาใช้ จนทั้ง 2 ระบบ มีลักษณะใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่ ถึงกับมีผู้กล่าวว่า การแยกเป็นระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนนั้นถูกต้องเฉพาะในอดีตเท่านั้น สำหรับปัจจุบันไม่ถูกต้องนักและอาจทำให้เข้าใจผิดได้ เพราะทั้งระบบคอมมอนลอว์ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของระบบกล่าวหา และระบบซีวิลลอว์ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของระบบไต่สวน ต่างได้ปรับปรุงวิธีพิจารณาคดีอาญาใกล้เคียงกันมาก²⁴

4.2 ปรัชญาของการพิจารณาคดีอาญา

การพิจารณาความอาญาของนานาประเทศ ได้วางหลักการที่มีความสำคัญต่อการอำนวยความสะดวกไว้ ซึ่งในการพิจารณาคดีอาญาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ นี้

4.2.1 หลักการค้นหาความจริง

การค้นหาความจริง (Fact Finding) เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ หรือระบบซีวิลลอว์ ต่างก็ให้ความสำคัญ

²² เพ็งอ้าง, น.3-4.

²³ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา”, รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม, รวบรวมโดย ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ และคณะ, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), น.479-490.

²⁴ ไสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16 น.4.

สำคัญกับการค้นหาความจริง แต่อาจมีวิธีการค้นหาความจริงที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในระบบคอมมอนลอว์ใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Accusatory system) ส่วนในระบบซีวิลลอว์ใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้กัน (Inquisitorial system)

ในระบบคอมมอนลอว์การพิจารณาคดีจะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นทำคำวินิจฉัยและขั้นทำคำพิพากษา ขั้นทำคำวินิจฉัยจะกระทำโดยคณะลูกขุน²⁵ ซึ่งจะต้องนั่งฟังการเสนอพยานของคู่ความโดยตลอดแล้ววินิจฉัย (Verdict) ว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ (Guilty or not) ส่วนขั้นทำคำพิพากษาจะกระทำโดยศาล ซึ่งศาลจะทำตัวเป็นกลางและวางเฉย (Passive) เพียงคอยควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัด เพื่อให้มีการเอารัดเอาเปรียบกัน ในระบบนี้คู่ความมีฐานะเท่าเทียมกันในการนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล และศาลจะต้องพิจารณาพิพากษาคดีไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดง

²⁵ระบบลูกขุน เป็นวิวัฒนาการการพิจารณาคดี ซึ่งเปลี่ยนจากการใช้วิธีการพิสูจน์ความจริงด้วยการทดสอบโดยใช้น้ำหรือไฟ (Trial by ordeal) มาเป็นการให้บุคคลในบริเวณที่เกิดเหตุหรือรู้เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเข้ามาเป็นผู้พิจารณาความผิด ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในประเทศอังกฤษราวศตวรรษที่ 11 โดยอังกฤษได้รับมาจากการดำเนินคดีตามระบบไต่สวนแบบแฟรงคิช โดยการนำมาใช้ของพวกนอร์แมน ซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม โดยแบ่งแยกประเภทของลูกขุนในการพิจารณาคดีออกเป็น ลูกขุนในคดีแพ่ง และลูกขุนในคดีอาญา โดยกำหนดคุณสมบัติและจำนวนลูกขุนในการพิจารณาคดีไว้

ระบบการพิจารณาคดีในสหรัฐอเมริกา ก็มีที่มาจากระบบลูกขุนของอังกฤษ ตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา จะระบุว่าให้เป็นสิทธิของประชาชนชาวอเมริกันที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยลูกขุน และมีลูกขุนพิจารณาทั้งคดีแพ่ง และคดีอาญา แต่ในฝรั่งเศสลูกขุนเข้าร่วมพิจารณาเฉพาะคดีอาญาเท่านั้น และเฉพาะในความผิดซึ่งมีอัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนด และในเยอรมนีมีระบบลูกขุนเฉพาะในคดีอาญาเท่านั้น แต่มีฐานะประกอบเป็นองค์คณะกับผู้พิพากษา (ชี้ขาดข้อเท็จจริงและกำหนดโทษร่วมกัน)

ดู Shigemitsu Dando, The Japanese Law of Criminal Procedure, South Hanskensech: Fred B. Rothman Co., 1965, p.7.

ประทีป ทองลิมา, "ระบบลูกขุนสำหรับประเทศไทย", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), น.178-180.

ประทุมพร กลัดอ่ำ, "การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น.5.

ไม่มีอำนาจเรียกพยานมาสืบ ไม่มีอำนาจซักถามพยาน และเมื่อโจทก์เป็นผู้ฟ้อง โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อนเสมอ²⁶

ส่วนในระบบซีวิลลอว์ การค้นหาความจริงไม่มีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย แต่ให้องค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกมีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง โดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น แต่เป็นภาวะวิสัย (Objective) อย่างแท้จริง²⁷ ส่วนศาลก็ต้องกระตือรือร้น²⁸ (Active) ในการค้นหาความจริงด้วยตัวเอง ซึ่งการค้นหาความจริงในลักษณะนี้เรียกว่า หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip หรือ Truth Theory)

หลักการค้นหาความจริง เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันมีองค์กรของรัฐทำหน้าที่ค้นหาความจริงซึ่งได้แก่ ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาให้ได้มาซึ่งความจริง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม และการดำเนินการนั้นจะต้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญของประเทศนั้นๆ²⁹

4.2.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

หลักฟังความทุกฝ่าย (Audiatur et altera pars) หมายความว่า จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหา ที่จะแก้ข้อกล่าวหาได้ ในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสิทธิต่าง ๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับทราบว่าเขาถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องว่าอย่างไร เพื่อเขาจะได้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาหรือให้การแก้ข้อหาในฟ้องได้³⁰ จากหลักฟังความทุกฝ่ายนี้กรณีจึงต้องสอบสวนปากคำผู้ต้องหาก่อนการฟ้องเสมอ ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน”

²⁶Delmar Karlen, Anglo-American Criminal Justice (Oxford University Press,1967),p.19.

²⁷ประทุมพร กลัดอำ, “การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2533),น.7.

²⁸คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 น.48.

²⁹วรางคณา ขุนเนรพานิช, “การพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรม”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,2544), น.9-10.

³⁰ประทุมพร กลัดอำ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27 น.26.

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คดีนั้นจะยุติลงโดยการไม่ฟ้อง เช่น เห็นว่าผู้ต้องหาไม่
กระทำความผิด การกระทำของผู้ต้องหาไม่เป็นความผิด มีเหตุตามกฎหมายที่ผู้ต้องหาไม่ควรต้องรับ
โทษ³¹ หรือกรณีมีเงื่อนไขระงับคดี จะไม่สอบสวนปากคำผู้ต้องหาก็ได้ เพราะกรณีนี้ไม่มีความ
จำเป็นที่จะต้องกระทำเช่นนั้น

มาตรา 172 บัญญัติว่า "การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อ
หน้าจำเลย..." บทบัญญัตินี้มีส่วนสัมพันธ์กับหลักฟังความทุกฝ่าย เพราะคำว่า "ทำต่อหน้า
จำเลย" หมายความว่า ในการพิจารณาและสืบพยานนั้น "จำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการ
ดำเนินคดี" ซึ่งสิทธินี้เป็นสิทธิในทางกระทำ (Active) ที่สำคัญที่เป็นหลักประกันในการต่อสู้คดี³²

4.2.3 หลักพยานโดยตรง

หลักนี้เกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับหลักทวนถาม ในหลักพยานโดยตรงนี้มีเรื่องต่าง ๆ อยู่
2 เรื่อง คือ เรื่องการสืบพยานต้องกระทำโดยตรง และ เรื่องพยานโดยตรง

การสืบพยานต้องกระทำโดยตรง หมายความว่า การสืบพยานเป็นหน้าที่ของศาล
ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 229 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ที่ว่า "ศาลเป็นผู้สืบพยาน
จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้"

พยานโดยตรง หมายความว่า ศาลต้องวินิจฉัยคดีตามเหตุผลที่ได้มาจากการ
สืบพยาน ศาลจะรับฟังคำให้การพยานที่จดไว้ในชั้นสอบสวน หรือไต่สวนมูลฟ้องว่าเป็นคำให้การ
ของพยานผู้นั้นแทนการมาเบิกความยอมไม่ได้ แม้พยานที่เป็นผู้ชำนาญพิเศษก็ต้องมาเบิกความ
ในศาล³³ ทั้งนี้เพราะความน่าเชื่อถือของพยานเป็นสาระสำคัญของเรื่องด้วย และความน่าเชื่อถือ
นั้นจะได้มากก็ต่อเมื่อได้เห็นตัวและจากการสังเกตการให้การเท่านั้น³⁴

4.2.4 หลักเปิดเผย

หลักเปิดเผย (Prinzip der Offerittichkeit) หมายความว่า ในการพิจารณาและ
สืบพยานในศาล ประชาชนทุกคนมีสิทธิเข้าฟังได้

³¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185.

³²คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 น.50.

³³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 วรรคสอง.

³⁴คณิต ณ นคร, "ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่...) พ.ศ.... "วารสารอัยการ,(สิงหาคม 2522)
น.71.

มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติวางหลักการพิจารณาคดีว่า “การพิจารณาและการสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

หลักในการพิจารณาที่ต้องกระทำโดยเปิดเผยนี้ เป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากหลักนิติรัฐอันเป็นหลักแสดงความเป็นประชาธิปไตย และเป็นคุณลักษณะของวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีประการหนึ่ง³⁵ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อยกเว้นที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177 ได้บัญญัติให้พิจารณาเป็นการลับได้เฉพาะ “เพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศ มิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน”

ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม บทที่ 6 ของสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติว่า “ในการดำเนินคดีอาญาทุกคดี ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย”

ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยไว้ว่า “สิทธิที่จะรับการพิจารณาโดยเปิดเผยนี้ เป็นสิทธิของจำเลย ไม่ใช่สิทธิของช่างกล้องโทรทัศน์ ช่างถ่ายภาพ หรือผู้รายงานข่าวหนังสือพิมพ์แต่อย่างใด การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต้องการที่จะให้ประชาชนทั่วไป และสื่อมวลชนได้มีโอกาสที่จะเข้าฟังการพิจารณาคดีและรายงานข่าวได้เท่านั้น สื่อมวลชนไม่มีสิทธิที่จะได้รับอนุญาตให้ทำการแพร่ภาพหรือบันทึกเทปการพิจารณาได้ และบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติม บทที่ 1 ซึ่งรับรองเสรีภาพในการเสนอข่าวของสื่อมวลชนนั้น ก็มีได้รวมความถึงเสรีภาพในการถ่ายทอดการพิจารณาคดีในศาลด้วย³⁶

กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลของเยอรมนี มาตรา 169 บัญญัติว่า “การพิจารณาคดีรวมตลอดถึงการอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งต้องกระทำโดยเปิดเผย การบันทึกเสียงและการถ่ายทอดทางโทรทัศน์หรือวิทยุ ตลอดจนการถ่ายทอดเสียงและการถ่ายภาพ ที่เป็นการกระทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นปรากฏแก่ประชาชน หรือเพื่อเปิดเผยเนื้อหาของการพิจารณานั้น จะกระทำมิได้” (Die Verhandlung vor erkennenden Gericht einschliesslich der Verkundung Urteile und Beschlüsse ist öffentlich. Ton- und Fernseh-Rundfunkaufnahmen sowie Ton-

³⁵ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 น.52.

³⁶ Nixon V. Waner Communication, 435 U.S.589 (1978) อ้างโดย ประทุมพร กลัดอำ, “การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา”, (วิทยานิพนธ์ มหบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น.28.

und Filmaufnahmen zum Zwecke der öffentlichen Virführung oder Veröffentlichung ihres Inhalts sind unzulässig.)³⁷

หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยนี้ให้โอกาสประชาชนได้ควบคุมการทำงานของศาลเพื่อความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย

4.2.5 หลักอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน หมายความว่า ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นหน้าที่ของศาล หลักนี้ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคแรก ว่า "ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง..."

ศาลฎีกาวินิจฉัยยืนยันไว้ว่า "ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงในสำนวนว่า ควรจะฟังได้เพียงใดหรือไม่ มิใช่ว่าพยานเบิกความอย่างไรแล้วจะต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามคำเบิกความของพยานเสมอไป และไม่มีการห้ามโดยบัญญัติห้าม มิให้ศาลรับฟังคำให้การชั้นสอบสวนของพยาน เป็นข้อประกอบการพิจารณาของศาล ส่วนจะรับฟังได้เพียงใดหรือไม่ก็นั้นก็สุดแล้วแต่เหตุผลเป็นเรื่อง ๆ ไป"³⁸

ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ จะแบ่งแยกปัญหาการรับฟังพยานหลักฐานกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานออกจากกัน การรับฟังพยานหลักฐานเป็นปัญหาข้อกฎหมาย เป็นเรื่องของผู้พิพากษาที่จะวินิจฉัยปัญหาการรับฟังพยานหลักฐาน ส่วนการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นปัญหาข้อเท็จจริง และเป็นเรื่องที่คณะลูกขุนจะวินิจฉัยในปัญหานี้³⁹ โดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้ให้ความเห็นแก่คณะลูกขุนเกี่ยวกับน้ำหนักของพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดีเพื่อประกอบการวินิจฉัย⁴⁰

นอกจากนี้ ยังไม่มีกฎหมายกำหนดในเรื่องการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นการใช้ดุลพินิจที่ขึ้นกับกฎเกณฑ์แห่งสามัญสำนึก

³⁷ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1 น.54.

³⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 49/2528.

³⁹ สุนทร เกิดโศคา, "บรรทัดฐานของศาลฎีกาในเรื่องการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญา" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), น.32.

⁴⁰ Peter Nurphy, Murphy on Evidence, 5th ed (London: Blackstone Press Limited, 1995), p.66-67.

4.2.6 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (In dubio pro reo) หมายความว่า ในกรณีที่ ยังมีความสงสัยตามควรในข้อเท็จจริงในคดี ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เป็นผลดีกับผู้ กระทำ⁴¹

ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1) กล่าวว่า “บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่า กระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความ ผิดตามกฎหมาย...”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 33 วรรคหนึ่ง บัญญัติ รองรับหลักนี้ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด”⁴²

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง บัญญัติวาง หลักดังกล่าวนี้ว่า “เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่ง ความ สงสัยนั้นให้จำเลย”⁴³

ความสงสัยที่จะต้องยกประโยชน์ให้ผู้ถูกกล่าวหา นั้น ต้องเป็นเรื่องความสงสัยใน ข้อเท็จจริงเท่านั้น ความสงสัยในข้อกฎหมายจะใช้หลักนี้ไม่ได้ และหลักยกประโยชน์แห่งความ สงสัยนี้มีเฉพาะในคดีอาญาเท่านั้น ไม่มีในคดีแพ่ง เพราะคดีอาญาเป็นเรื่องที่ต้องพิสูจน์ความผิด ให้เห็นความจริงแท้ มิใช่เป็นเรื่องแพ้ชนะกันระหว่างคู่กรณี

4.2.7 หลักจิตวิทยาคำให้การพยานบุคคล

หลักการค้นหาความจริงและหลักการซึ่งนำนักพยานหลักฐานเป็นหัวใจของเรื่อง พยานหลักฐานซึ่งเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีอาญา การที่จะได้มาซึ่งความจริงจะต้องทำอย่าง ไหนั้น กฎหมายมิได้กล่าวไว้ หากแต่จะต้องเป็นไปตาม “เหตุผลของเรื่อง” (Natur der Sache หรือ natur of thing) และในส่วนของคำให้การพยานบุคคลนั้น เป็นเรื่องที่ยากจะยุ่งยากซับซ้อนอยู่มาก จึงต้องทราบถึงขั้นตอนการรับรู้ของพยานบุคคล ซึ่งเรื่องนี้ทางหลักวิชาการเรียกว่า “จิตวิทยา คำให้การพยานบุคคล” (Aussagepsychologie)

จิตวิทยาคำให้การพยานบุคคลเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการดำเนินคดีอาญา เพราะการชี้ขาดคดีอาญาต้องอาศัยความจริง

⁴¹ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญรทที่ 1 น.55.

⁴² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 33.

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227.

ในทางหลักจิตวิทยาสมัยใหม่เป็นที่ยอมรับกันว่าคำให้การพยานบุคคลมักมีความไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นเสมอ แม้พยานบุคคลผู้นั้นจะมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้ความจริง เพื่อให้เกิดความระมัดระวังและป้องกันความผิดพลาดบกพร่องที่อาจจะมีขึ้น เพราะการดำเนินคดีอาญายังต้องใช้พยานบุคคล การค้นหาความจริงและการชี้ingน้ำหนักพยานหลักฐานไม่อาจมองข้าม คือ

(1) การชี้ขาดคดีอาญาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในรายละเอียดทุก ๆ อย่าง แต่โดยทั่วไปขึ้นอยู่กับ การตรวจสอบข้อเท็จจริงที่สำคัญและจำเป็นต่อการตัดสินใจ และลงความเห็นเท่านั้น

(2) ในคำให้การทั้งหมดของพยานบุคคล ที่มีรายละเอียดไม่ถูกต้องตรงกับความจริงนั้น ตามปกติหากผู้ชี้ขาดได้ใช้วิจารณญาณที่ละเอียดรอบคอบและถี่ถ้วนแล้ว ก็สามารถที่จะค้นพบความถูกต้องแท้จริงที่จำเป็นสำหรับการตัดสินใจ ที่จะเชื่อหรือไม่เชื่ออย่างมีเหตุผลได้ ทั้งนี้ เพราะคำให้การของพยานบุคคลหนึ่ง อาจเชื่อมโยงกับคำให้การของพยานหลักฐานอื่น ที่อาจยืนยันความถูกต้องได้

ในคำให้การพยานบุคคล อาจมีรายละเอียดหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่ถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้ซึ่งนำน้ำหนักพยานหลักฐานจะมองข้ามความไม่ถูกต้องและสมบูรณ์และจะถือว่าเป็นเรื่องเล็กไปเสียเลยนั้นย่อมจะไม่ได้โดยเด็ดขาด⁴⁴

5. แนวความคิดการประกันความรอบคอบในการพิจารณาคดีอาญาของศาลชั้นต้น

ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้นนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการให้ความยุติธรรม เพราะเป็นศาลที่เริ่มต้นคดี หากการพิจารณาของศาลชั้นต้นมีความเข้มแข็งรอบคอบก็จะมีผลให้ข้อเท็จจริงเป็นที่ประจักษ์ ผลคำพิพากษาเป็นไปด้วยความถูกต้องเที่ยงธรรม มีความน่าเชื่อถือ ศาลชั้นต้นในระบบคอมมอนลอว์ กับระบบซีวิลลอว์ จะมีระบบการพิจารณาคดีอาญาที่แตกต่างกัน

ศาลในระบบคอมมอนลอว์การพิจารณาคดีอาญาของศาลชั้นต้น จะใช้ระบบลูกขุน (Jury) ประกอบด้วยคณะลูกขุนไม่ต่ำกว่า 12 คน⁴⁵ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดข้อเท็จจริงว่าจำเลย

⁴⁴ คณิต ณ นคร, อ่างแล้ว เจริญรทที่ 1 น.178-179.

⁴⁵ I.G.Carvell and E. Swinfen, *Criminal Law and Procedure*, (London: Sweet & Maxwell, 1970), p.255.

กระทำผิด (Guilty) หรือไม่ (Not guilty) ส่วนผู้พิพากษาอาชีพมีหน้าที่วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมาย โดยปกติแล้วคำตัดสินของคณะลูกขุน (Verdict) จะต้องมิใช่เป็นเอกฉันท์ แต่อย่างไรก็ตาม คณะลูกขุนนี้ไม่จำเป็นต้องประกอบด้วยบุคคล 12 คนเสมอไป Criminal Justice Act 1965 มาตรา 1 ของอังกฤษ บัญญัติว่า “เมื่อดำเนินการพิจารณาแล้วคณะลูกขุนลดลงไม่ต่ำกว่า 9 คน ก็สามารถดำเนินการพิจารณาต่อไปได้”⁴⁶ คณะลูกขุนเป็นบุคคลธรรมดา มิได้มีความรู้ทางกฎหมาย เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายจากอคติ และความลำเอียงของคณะลูกขุน จึงต้องมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับพยานหลักฐาน เช่น Hearsay rule และ Exclusionary rule เป็นต้น⁴⁷ จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการพิจารณาคดีอาญาของศาลชั้นต้นในระบบคอมมอนลอว์นั้น การรับฟังพยานหลักฐานจะกระทำต่อหน้าคณะลูกขุนซึ่งความผิดพลาดในการวินิจฉัยคดีเกิดขึ้นได้ยาก เว้นแต่การพิจารณาความผิดอาญาเล็กน้อย ซึ่งการพิจารณามักกระทำในศาลแขวงมีผู้พิพากษานายเดียวไม่มีคณะลูกขุน และต้องกระทำโดยรวบรัด (Summary) เนื่องจากปริมาณคดีมีจำนวนมาก ความผิดพลาดในการวินิจฉัยคดีเกิดขึ้นได้มาก ด้วยเหตุนี้ถ้ามีการอุทธรณ์คดีที่พิจารณาในศาลแขวง การพิจารณาอุทธรณ์มักจะเป็นการพิจารณาใหม่

ศาลในระบบซีวิลลอว์ ผู้พิจารณาข้อเท็จจริง คือ ผู้พิพากษา และองค์คณะผู้พิพากษา ซึ่งต้องร่วมนั่งพิจารณาคดีด้วยทุกครั้ง จะขาดไปครั้งหนึ่งครั้งใดไม่ได้ หากขาดไปครั้งใด จะต้องเริ่มพิจารณาคดีใหม่ทั้งหมด เพื่อแก้ปัญหาให้ต้องพิจารณาใหม่ซึ่งจะทำให้ล่าช้าออกไป จึงมีการตั้งผู้พิพากษาสำรอง (Supplementary Judge or Ergänzungsrichter) ในคดีที่ต้องใช้ผู้พิพากษานั่งเป็นองค์คณะ และคาดหมายได้ว่า การพิจารณาคดีต้องใช้เวลานาน ก็จะตั้งผู้พิพากษาสำรองไม่เกินจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ ผู้พิพากษาสำรองนี้จะร่วมนั่งพิจารณาคดีด้วยเสมอ ถ้าผู้พิพากษาคคนใดที่เป็นองค์คณะไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ ผู้พิพากษาสำรองจะเข้าทำหน้าที่แทน เว้นแต่การพิจารณาความผิดอาญาที่มีโทษเล็กน้อย โดยปกติมักเป็นการพิจารณาในศาลแขวง กระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยรวบรัดเช่นเดียวกับศาลประเทศคอมมอนลอว์ มีผู้พิพากษานายเดียวนั่งพิจารณา ความรอบคอบในการพิจารณาจึงอาจมีจำกัดกว่าคดีที่มีผู้พิพากษามากกว่าหนึ่งนาย ด้วยเหตุนี้ ตามกฎหมายเยอรมันจึงเปิดโอกาสให้คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ได้อย่างเสรีเฉพาะคดีที่พิจารณาในศาลแขวง

⁴⁶ *Ibit* p.259

⁴⁷ วิสันต์ เพิ่มทวีผล, “การตรวจสอบและการกำหนดข้อเท็จจริงในคดีอาญา”, (วิทยานพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), น.55.

สำหรับความผิดรุนแรง การพิจารณามักกระทำโดยผู้พิพากษานั่งเป็นองค์คณะ (Collegiate court) เพื่อความรอบคอบ องค์คณะมีผู้พิพากษามากกว่าหนึ่งนาย ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษา 2 ประเภท คือ ผู้พิพากษาอาชีพ และผู้พิพากษาสมทบ การนั่งพิจารณานี้เป็นองค์คณะนี้ ย่อมทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรอบคอบ และเป็นการควบคุมซึ่งกันและกันให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปด้วยความถูกต้องและเที่ยงธรรม

แนวความคิดทั้งระบบคอมมอนลอว์ และระบบซีวิลลอว์ เป็นการประกันความรอบคอบในการพิจารณาคดีมิให้เกิดความผิดพลาดอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเหตุนี้ ทั้งสองระบบนี้จึงมีการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงได้อีกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น

6. ความเกี่ยวพันในการพิจารณาคดีอาญาของศาลชั้นต้นกับศาลสูง

ในกระบวนการพิจารณาคดีนั้นโดยปกติจะเริ่มขึ้นที่ศาลชั้นต้น และถ้าคู่ความไม่พอใจในผลของคำพิพากษาก็จะใช้สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา คดีนั้นก็ขึ้นสู่ศาลสูงตามลำดับ ศาลสูงก็จะตรวจสอบแก้ไขความผิดพลาดต่าง ๆ ที่เกิดในศาลล่าง ถ้าศาลชั้นต้นมีประสิทธิภาพดี ความผิดพลาดในการพิจารณาคดีย่อมเกิดขึ้นได้น้อย⁴⁸ อย่างไรก็ตาม กฎหมายทั้งระบบคอมมอนลอว์ และระบบซีวิลลอว์ ให้สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกาได้ เว้นแต่กรณีที่ถูกกฎหมายห้าม จะเห็นได้ว่าเมื่อคู่ความไม่พอใจคำพิพากษา หรือเห็นว่าคำพิพากษาหรือกระบวนการพิจารณาของศาลล่างมีความไม่ถูกต้อง คู่ความก็จะใช้สิทธิอุทธรณ์ ฎีกา ไปยังศาลสูง ศาลสูงก็ต้องทบทวนตรวจสอบหรือแก้ไขความไม่ถูกต้องของคำพิพากษาหรือกระบวนการพิจารณาของศาลล่าง ด้วยเหตุนี้เอง คู่ความจึงมักมุ่งความสนใจไปที่ศาลสูง ทั้งนี้ เนื่องมาจากความต้องการให้ศาลสูงเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำวินิจฉัยของศาลล่างนั่นเอง

7. แนวความคิดในการแก้ไขข้อเท็จจริงในคำพิพากษาโดยการอุทธรณ์

คำพิพากษาของศาลเมื่อได้มีการอ่านออกไปแล้ว ศาลนั้นไม่สามารถที่จะแก้ไขคำพิพากษาของตนเองได้ คดีอาญาที่ศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาแล้ว ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยัง

⁴⁸ ชินานนท์ วงศ์วิระชัย, "การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์", วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น.3.

ได้แย้ง และเป็นกรณีที่กฎหมายให้สิทธิแก่คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียในคำพิพากษาของศาลชั้นต้นสามารถให้ศาลที่มีลำดับสูงกว่าทำการแก้ไขข้อเท็จจริงนั้นได้ ซึ่งจะกระทำได้โดยวิธีเดียว คือ การอุทธรณ์

7.1 ความหมายและความเป็นมาของการอุทธรณ์

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อธิบายว่า

“อุทธรณ์ ความหมายในทางวิชาการ คือ การขอให้ศาลที่สูงกว่าทบทวนคำพิพากษาของศาลล่างทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ฉะนั้น ศาลอุทธรณ์จึงเป็นศาลพิจารณา (Trial Court) ชั้นที่สอง

ฎีกา ความหมายในทางวิชาการ คือ การขอให้ทบทวน (Review) เฉพาะข้อกฎหมายเท่านั้น”⁴⁹ ศาลฎีกาจึงเป็นศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court)

ความเป็นมาของการอุทธรณ์ในอดีตนั้น อำนาจในการปกครองและวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทต่าง ๆ เป็นของผู้ปกครอง และต่อมาได้เป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ ในเวลาต่อมาสภาพสังคมเปลี่ยนไปประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ก็มีมากขึ้นด้วย พระมหากษัตริย์จึงทรงมอบหมายอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีบางประเภทให้แก่ขุนนาง แต่ยังทรงสงวนอำนาจหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดคดีที่มีความสำคัญไว้ เช่นคดีที่มีโทษประหารชีวิต ถ้าราษฎรเห็นว่าคำตัดสินของขุนนางไม่ถูกต้อง หรือไม่ยุติธรรม ก็มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำตัดสินนั้นต่อพระมหากษัตริย์ได้ การอุทธรณ์ในเวลานั้นมีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของขุนนางเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นแนวคิดของระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism)⁵⁰

ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ในสมัยปลายศตวรรษที่ 18 ต่ศตวรรษที่ 19 เกิดแนวความคิดเรื่องรัฐสมัยใหม่ ซึ่งมีแนวความคิดเรื่องเสรีนิยม เชื่อในความเท่าเทียมและความมีศักดิ์ศรีของคนและรังเกียจระบบอภิสิทธิ์ที่มีได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีการสร้างเงื่อนไขทางการเมืองและโครงสร้างของรัฐ ว่ารัฐมีอำนาจจำกัดซึ่งแสดงออกในรูปของหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power) ออกเป็นอำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจ

⁴⁹คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 1 น.460.

⁵⁰ชาญณรงค์ ปรานีจิตต์ และคณะ, “การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา”, (รายงานการวิจัยสาขานิติศาสตร์ เสนอต่อคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, 2544), น.8-10.

ตุลาการ แยกเป็นเอกเทศจากกัน โดยมุ่งต่อการถ่วงดุลอำนาจและคานอำนาจระหว่างองค์กรที่ใช้ อำนาจรัฐ ไม่ให้องค์กรใดใช้อำนาจโดยเด็ดขาด การปกครองและการบริหารราชการต้องเป็นไป โดยชอบด้วยกฎหมาย หรือที่เรียกว่า หลักนิติธรรม (The Rule of Law) ในระบบกฎหมายสมัยใหม่ จึงรับรองศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เห็นได้ชัดจากกรณีการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ.1789 อันส่งผลให้มีกฎหมายบัญญัติรองรับสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ขึ้น ปรากฏใน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ในส่วนของสิทธิการฟ้องคดีก็ได้บัญญัติรองรับเป็นสากลอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 8 ความว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐนั้น ต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิขั้นมูลฐานซึ่งตน ได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือตามกฎหมาย”⁵¹ โดยให้มืองค์กรหรือสถาบันที่เป็นอิสระเป็นผู้มีอำนาจ วินิจฉัยชี้ขาดว่าสิ่งใดชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย และเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ไม่พอใจคำ วินิจฉัยชี้ขาดนั้น หรือเห็นว่าคำวินิจฉัยชี้ขาดนั้นไม่ถูกต้อง มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านหรือให้ทบทวน แก่ไขคำวินิจฉัยดังกล่าวได้ หรือที่เรียกว่า การอุทธรณ์ ฎีกา เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน

7.2 หลักกฎหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการอุทธรณ์

คำพิพากษาของศาลมีเหตุผลทางกฎหมายที่คู่ความต้องเคารพ แต่คู่ความก็ ชอบที่จะอุทธรณ์คำพิพากษามาที่กฎหมายให้สิทธิ

7.2.1 หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา (Res Judicata)

หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา ถือได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความสำคัญที่สุด ประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความ เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีอัน เป็นที่ยุติแล้วก็ควรที่คู่ความ และประชาชนจะต้องยอมรับนับถือ และมีความเคารพในเหตุผลของ คำตัดสิน และคำตัดสินนั้นควรได้รับความเลื่อมใสและศรัทธาจากผู้ใช้กฎหมายและประชาชน⁵²

หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษานี้ เกิดขึ้นจากแนวความคิดที่ว่าคำพิพากษา ของพระมหากษัตริย์ (King's Court) มีความศักดิ์สิทธิ์และต้องยอมรับเป็นที่ยุติ ดังนั้น จึงไม่สามารถพิสูจน์เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ ซึ่งทุกคนต้องผูกพันและปฏิเสธไม่ได้ ข้อความทุกอย่าง

⁵¹ เฟิงอ้วง, น.8.

⁵² ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, อ้วงแล้ว เชิงอรรถที่ 50 น.10.

ที่บันทึกไว้ในคำพิพากษาย่อมมีผลและต้องรับฟังเป็นยุติ⁵³ ต่อมาหลักนี้ขยายไปถึงคำพิพากษาของศาลศาลอื่น ๆ ด้วย ความมีผลเด็ดขาดได้เถียงไม่ได้ของคำพิพากษานี้ได้รับการยืนยันตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

แนวความคิดของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานี้ ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักเหตุผลของความยุติธรรม ความเหมาะสมกับความจำเป็นในทางปฏิบัติ และความสงบเรียบร้อยของสาธารณะในทางรัฐประศาสน์ (Public Policy) ก็เพื่อประโยชน์ของคู่ความ การประหยัดเวลาในทางคดีความ และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกระบวนการยุติธรรม (Judicial Orderly)

จากเหตุผลของหลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา (Res Judicata) ซึ่งถือว่าคำพิพากษาน่าจะเป็นคำตัดสินข้อโต้แย้งที่ดีที่สุดและเป็นข้อยุติได้นี้ ทำให้เห็นกันว่า โดยหลักทั่วไปเมื่อมีคำพิพากษาอย่างไรแล้วก็ควรจะยุติได้ไม่ควรจะให้มีการอุทธรณ์อีกต่อไป เว้นแต่เฉพาะกรณีที่เกิดข้อผิดพลาดจริง ๆ เท่านั้น เพื่อที่จะทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกเคารพต่อคำพิพากษา ไม่อุทธรณ์อย่างไรเหตุผล หรืออาศัยการอุทธรณ์เป็นการประวิงคดีเพื่อหวังเหนี่ยวคดีให้ช้าลงแต่คำพิพากษาของศาลชั้นต้นอาจมีความบกพร่องหรือความไม่ถูกต้องได้ ควรที่จะมีการตรวจสอบโดยศาลสูงก่อนจึงจะเป็นที่สุด หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษานี้ ในปัจจุบันจึงใช้ในลักษณะที่เกี่ยวกับการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ หรือห้ามฟ้องซ้ำในคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว⁵⁴

7.2.2 วัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์

การอุทธรณ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การอุทธรณ์นั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาคดีนั้นซ้ำใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพราะคดีนั้นได้พิจารณาเสร็จสิ้นไปแล้วโดยคำพิพากษาของศาลชั้นต้นอันมีผลบังคับตามกฎหมายแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์แล้วจะเห็นได้ว่า การตัดสินคดีของขุนนางอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน ซึ่งประชาชนก็สามารถอุทธรณ์คำตัดสินนั้นต่อพระมหากษัตริย์ได้ ดังนั้น หากการตัดสินคดีของศาลชั้นต้นไม่ก่อให้เกิดความยุติธรรม ก็ควรที่จะให้สิทธิอุทธรณ์คำตัดสินของศาลชั้นต้นไปยังศาลที่มีอำนาจเหนือกว่า (Superior Court)⁵⁵ เพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมนั้นให้หมดไป นอกจาก

⁵³ วรพงษ์ จักเสน, “การดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), น.11-13.

⁵⁴ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 50 น.16.

⁵⁵ เพิ่งอ่าง, น.16.

นี้ ศาลหรือผู้พิพากษาก็เป็นปฏชนธรรมดาที่อาจเกิดความพลั้งเผลอหรือผิดพลาดได้ ซึ่งความผิดพลาดทั้งหลายอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในกรณีเกี่ยวกับการฟังข้อเท็จจริง หรือการใช้กฎหมายมาปรับกับข้อเท็จจริง หรืออาจเกิดจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาดก็ได้ ฉะนั้น เรื่องผลของคดีเกิดจากการตัดสินที่ผิดพลาดไม่ว่าจะด้วยกรณีใด ๆ ก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายและไม่เป็นธรรมแก่คู่ความ หากไม่ยอมให้ประชาชนมีสิทธิอุทธรณ์คำวินิจฉัยเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นการสร้างความไม่ยุติธรรมแก่สังคมโดยอ้อมได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ประชาชนที่นำคดีมาฟ้องศาลเพื่อขอความยุติธรรม แต่กลับไม่ได้รับความยุติธรรมจากศาลอันเป็นที่พึ่งของเขา ประชาชนผู้เดือดร้อนอาจจะกลับไปใช้วิธีการอื่นเพื่อระงับข้อพิพาทของตน ซึ่งอาจจะเป็นการใช้กำลังรุนแรงก็ได้ ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีความจำเป็นต้องให้ประชาชน ที่เห็นว่าตนเองไม่ได้รับความยุติธรรมจากคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้น สามารถหาความยุติธรรมจากองค์กรที่อยู่สูงกว่าได้ โดยให้โอกาสแก่คู่ความในการที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาให้มีการกลั่นกรองอีกชั้นหนึ่งเป็นอย่างน้อย เพื่อให้ศาลที่อยู่ในลำดับที่สูงกว่า ซึ่งมีประสบการณ์มากกว่า ช่วยตรวจสอบและแก้ไขข้อผิดพลาด หรือข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นการสร้างหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน

การอุทธรณ์ในปัจจุบัน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคู่ความนั้น ทำได้โดยการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา รวมทั้งการแก้ไขคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาอื่น ๆ ที่ไม่ถูกต้อง (Correcting trial mistake) หรือเรียกว่าการแก้ไขข้อผิดพลาดที่ศาลล่างทำไว้⁵⁶

8. ระบบของการอุทธรณ์

ในปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญา มีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลย ตามหลักสิทธิมนุษยชนทางอาญา ซึ่งมีบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญของนานาประเทศ ระบบของการอุทธรณ์ จึงถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวด้วย ซึ่งในหัวข้อนี้จะศึกษาระบบของการอุทธรณ์ใน 2 ส่วน คือ สิทธิในการอุทธรณ์ และ การเปิดโอกาสในการอุทธรณ์

⁵⁶ ชาญณรงค์ ปรานีจิตต์, อ่างแล้ว เจริญที่ 50 น.16-17.

8.1 สิทธิในการอุทธรณ์

การอุทธรณ์ โดยหลักแล้วเป็นสิทธิของคู่ความสามารถโต้แย้งคำพิพากษาของศาลล่างได้ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนและแก้ไขข้อบกพร่องของศาลนั้น ๆ สิทธิในการอุทธรณ์จึงเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นใหม่ไม่ใช่สิทธิที่มีมาแต่ดั้งเดิม (Inherent Right) เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นในภายหลัง สิทธินี้ไม่ใช่สิทธิขั้นมูลฐาน จึงไม่ใช่การบังคับ ฉะนั้น คู่ความจึงอาจจะไม่ใช่สิทธิหรือละสิทธิในการอุทธรณ์ได้

การให้สิทธิในการอุทธรณ์ โดยทั่วไปแล้วนานาประเทศถือว่าเป็นสิทธิของพลเมืองของตนที่จะใช้สิทธิในการอุทธรณ์ชั้นแรกได้เสมอกัน เช่น ในประเทศอังกฤษ สิทธิในการอุทธรณ์มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาแม้ว่าสิทธิในการอุทธรณ์จะไม่ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญเหมือนอย่างสิทธิขั้นมูลฐานอื่น ๆ แต่กฎหมายทุกมลรัฐและรัฐบาลกลางต่างก็บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ โดยเฉพาะคดีอาญา สิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยมีโดยอัตโนมัติ ซึ่งถือว่าจำเป็นสาระสำคัญแห่งสิทธิ (Matter of right) ในประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนีก็มีบทบัญญัติของกฎหมายให้สิทธิแก่คู่ความที่จะอุทธรณ์ได้เช่นกัน

8.2 การเปิดโอกาสในการอุทธรณ์

การอุทธรณ์เป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา แต่หากทุกคดีมีการแก้ไขได้ย่อมกระทบถึงความเด็ดขาดแน่นอนและความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา ซึ่งจะทำให้ประชาชนเสื่อมความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม แต่ถ้าความไม่ถูกต้องไม่มีการแก้ไขเสียเลยย่อมก่อความเสียหายและเกิดความไม่ยุติธรรมเช่นเดียวกัน การอุทธรณ์มีทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย

การอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง การเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงก็เพื่อที่จะแก้ไขความไม่ถูกต้องในการฟังข้อเท็จจริงให้ได้ความจริงที่ถูกต้องแท้ ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ โดยปกติแล้ว การอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงจะทำได้ครั้งหนึ่งเป็นอย่างน้อย และในบางกรณีก็มีการจำกัดการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงบ้าง เพื่อป้องกันคดีที่มีมีสาระชั้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์

ในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ ตามกฎหมายอังกฤษจะไม่มี การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ของศาล เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ

และการอุทธรณ์ข้อเท็จจริงนั้นย่อมทำได้ เว้นแต่จะมีข้อจำกัดบางประการ⁵⁷ ในสหรัฐอเมริกาสิทธิในการอุทธรณ์ชั้นแรกไปยังศาลที่มีลำดับสูงกว่านั้นเป็นสิทธิอย่างหนึ่ง⁵⁸ โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นการอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมาย

ในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ การอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงไม่มีจำกัดแต่ประการใด คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ได้อย่างกว้างขวาง (Liberality of appeal) ตามกฎหมายซีวิลลอว์ ยอมให้มีการอุทธรณ์ได้อย่างน้อยชั้นหนึ่งเพื่อแก้ไขความไม่ถูกต้องในการฟังข้อเท็จจริง ในประเทศเยอรมนี เรียกว่า Berufung

การอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมาย การเปิดโอกาสในการอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายนั้นกว้างขวางกว่าการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง ปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญมักจะได้รับโอกาสที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูงสุดเสมอ เพื่อให้ศาลทำหน้าที่ตีความกฎหมาย อันจะมีผลทำให้การใช้อกฎหมายมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดทั่วประเทศ⁵⁹

ในประเทศอังกฤษ การอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายในคดีอาญา ที่เรียกว่า Case stated เป็นการอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายจากศาลแขวง (Magistrates' Court) และศาลจังหวัด (Crown Court) ไปยังศาล Queen's Bench Division ซึ่งเป็นศาลระดับ High Court of Justice ในการอุทธรณ์จะกล่าวอ้างว่ามีการใช้อกฎหมายโดยไม่ถูกต้องหรือใช้อำนาจเกินขอบเขต (Wrong in law or excess of jurisdiction) โดยให้ศาลที่พิจารณาคดีรวบรวมพยานหลักฐานแล้วรายงานเกี่ยวกับคดีส่งไปให้ศาล Queen's Bench Division ทำความเห็นในปัญหาข้อกฎหมายนั้น โดยปกติปัญหาข้อกฎหมายจะยุติเพียงศาล Queen's Bench Division และศาลอุทธรณ์ แต่กรณีที่เป็นปัญหาข้อกฎหมายสำคัญเกี่ยวพันกับผลประโยชน์สาธารณะ ย่อมอุทธรณ์ได้อีกชั้นหนึ่งไปยังสภาขุนนาง (House of Lord) แต่ต้องได้รับการรับรองจากศาลอุทธรณ์หรือศาล Queen's Bench Division และศาลอุทธรณ์หรือศาล Queen's Bench Division และสภาขุนนางต้องเห็นว่าปัญหาดังกล่าวควรที่จะได้รับการพิจารณาจากสภาขุนนาง⁶⁰

⁵⁷ เพิ่งอ้าง, น.32.

⁵⁸ James W.H. McCord and Sandra L. McCord, Criminal Law and Procedure for the Paralegal a Systems Approach, 2 nd ed, (United States: Thomson Learning, Inc.), p.545.

⁵⁹ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 50 น.33.

⁶⁰ เพิ่งอ้าง, น.33

ในประเทศสหรัฐอเมริกา สิทธิการอุทธรณ์ชั้นแรกเป็นสิทธิ⁶¹ แต่การอุทธรณ์ครั้งต่อไปผู้อุทธรณ์ต้องร้องขอต่อศาลสูงสุดมลรัฐหรือศาลสูงสุดสหรัฐ และเป็นดุลพินิจของศาลที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่

ในประเทศเยอรมนี สามารถอุทธรณ์ได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายในกรณีอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวงไปยังศาลจังหวัด สำหรับปัญหาข้อกฎหมายยังอุทธรณ์ได้อีกชั้นหนึ่งเพื่อแก้ไขความไม่ถูกต้องในการใช้กฎหมาย โดยอุทธรณ์ต่อไปยังศาลสูงมลรัฐ สำหรับคดีของศาลจังหวัดที่ตัดสินโดยองค์คณะ Grosse Strafkammer (ผู้พิพากษาอาชีพ 5 คน) และคดีของศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht) ในกรณีที่ทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้น (ในคดีความผิดทางการเมืองที่รุนแรง ผู้พิพากษาอาชีพ 5 คน) ไม่สามารถอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงได้ แต่อุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายได้โดยอุทธรณ์ต่อไปยังศาลสูงสุดสหพันธ์รัฐ⁶²

ในประเทศฝรั่งเศส โดยหลักแล้วความสามารถอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นได้เสมอ ไม่ว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมาย และถือว่าการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงเป็นครั้งสุดท้ายเช่นเดียวกัน

9. การพิจารณาคดีอาญาในศาลสูง

จากการศึกษาระบบการพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นอุทธรณ์ ในกรณีที่ทำหน้าที่เป็น Second Trial Court ซึ่งพิจารณาอุทธรณ์ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยเฉพาะคดีอาญา พบว่า ในการพิจารณา ผู้พิพากษาจะนั่งพิจารณาคดีเป็นองค์คณะเสมอ และจากการศึกษาศาลชั้นอุทธรณ์ในระบบคอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์ โดยปกติจะใช้องค์คณะผู้พิพากษา ไม่ต่ำกว่า 3 นาย เนื่องจากการนั่งพิจารณาคดีเป็นองค์คณะก็เพื่อช่วยกันค้นหาความจริง (Fscot Finding) และช่วยกันกลั่นกรองความผิดพลาดจากการฟังข้อเท็จจริง ย่อมเกิดความละเอียดรอบคอบกว่าการใช้ผู้พิพากษานายเดียว⁶³ การพิจารณาคดีอาญาในศาลสูง ความรอบคอบเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะต้องพิจารณาค้นหาความจริงและความไม่ถูกต้องจากการพิจารณาของศาลล่าง จึงต้องการความรอบคอบในการพิจารณาและความเชี่ยวชาญในการใช้กฎหมาย ผู้พิพากษาในศาลสูงจะให้ผู้พิพากษาอาชีพเสมอ

⁶¹ James W.H. McCord and Sandra L. McCord, *supra* note 58 p.545.

⁶² ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 50 น.34

⁶³ ชินานนท์ วงศ์วิระชัย, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 48 น.89-90.

9.1 วัตถุประสงค์ในการพิจารณาคดีอาญาของศาลสูง

กระบวนการต่าง ๆ ในการพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นอุทธรณ์ ในหน้าที่ของ Second Trial Court ล้วนมุ่งไปสู่เป้าหมาย คือ การตรวจสอบแก้ไขความไม่ถูกต้องในการฟังข้อเท็จจริงและการปรับใช้กฎหมายของศาลล่าง เพราะศาลที่มีคำพิพากษาไม่อาจแก้ไขคำพิพากษาเองได้ หน้าที่การแก้ไขจึงเป็นหน้าที่ของศาลสูง การพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นอุทธรณ์จึงเป็นไปในรูปของการตรวจสอบ หรือแก้ไขข้อผิดพลาดในคำพิพากษาของศาลล่าง ที่กฎหมายเปิดโอกาสให้คู่ความใช้สิทธิอุทธรณ์ขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาคดีของศาลสูงจึงมุ่งที่จะสร้างความถูกต้องยุติธรรม มิให้เกิดความผิดพลาด ทั้งการใช้กฎหมายและการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลล่าง ทั้งเป็นการควบคุมการพิจารณาคดีของศาลล่างให้เป็นไปด้วยความระมัดระวังความรอบคอบ เพื่อวัตถุประสงค์หลักในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้มีบรรทัดให้ได้รับความถูกต้องยุติธรรมที่แท้จริง

9.2 เหตุผลที่ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาคดีอุทธรณ์

ระบบของการอุทธรณ์แม้ว่าเป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องในการพิจารณา โดยการแก้ไขคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ตาม แต่การแก้ไขนี้ไม่ได้เป็นการเข้าไปแทรกแซงการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่อย่างใด การอุทธรณ์เป็นเพียงการให้ศาลชั้นอุทธรณ์มีอำนาจเข้าไปสอดส่องดูแลเพื่อให้การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาเป็นไปโดยเที่ยงธรรมและถูกต้องเท่านั้น⁶⁴

การที่คำพิพากษาของศาลมีผลผูกพันบังคับได้ทันที (Finally binding) ศาลที่พิพากษาคดีจึงไม่อาจจะทำการแก้ไขคำพิพากษาเองได้ หน้าที่ในการแก้ไขเนื้อหาของคำพิพากษาที่ไม่ถูกต้องจึงเป็นหน้าที่ของศาลชั้นอุทธรณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

9.3 การจัดรูปแบบของศาลอุทธรณ์

การจัดรูปแบบของศาลอุทธรณ์แต่ละประเทศ จะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมความจำเป็น และภูมิหลังของประเทศนั้น ๆ ซึ่งพอสรุปรูปแบบของศาลอุทธรณ์ได้ 5 แบบ คือ

⁶⁴ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, อ่างแล้ว เจริญที่ 50 น.34-35.

แบบที่ 1 มีศาลอยู่เพียง 2 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ โดยศาลอุทธรณ์เป็นศาลสูงสุด ในสหรัฐอเมริกา มีมลรัฐถึง 27 รัฐจัดรูปแบบศาลในแบบนี้⁶⁵

แบบที่ 2 แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ (ศาลอุทธรณ์ระดับกลาง) และศาลสูงสุด (ศาลฎีกา) มีในสหรัฐอเมริกาบางมลรัฐ เนื่องจากมีประชากรหนาแน่น ปริมาณคดีเพิ่มขึ้น จึงมีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ระดับกลางเพื่อลดภาระของศาลสูงสุด⁶⁶

แบบที่ 3 แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น เช่นกัน แต่แตกต่างตรงที่ว่าศาลอุทธรณ์แบ่งออกเป็นหลายศาลกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ แต่ละศาลมีเขตอำนาจเฉพาะในเขตศาลของตน คำตัดสินของศาลอุทธรณ์แต่ละศาลไม่ผูกพันกัน จึงต้องมีศาลสูงสุดคลุมอีกชั้นหนึ่งเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระบบศาลแบบนี้ได้แก่ ศาลไทย เยอรมนี ญี่ปุ่น และศาลบางมลรัฐของสหรัฐอเมริกา เช่น แคลิฟอร์เนีย อิลลินอยส์ หลุยเซียนา มิสซูรี รวมทั้งระบบศาลของสหรัฐ

แบบที่ 4 แบ่งเช่นเดียวกับแบบที่ 1 คือ มีศาล 2 ชั้น ศาลอุทธรณ์มีเพียงชั้นเดียว แต่แบ่งเป็น 2 แผนก คือ แผนกคดีแพ่ง และ คดีอาญา ระบบศาลแบบนี้ ได้แก่ ศาลอังกฤษ และศาลบางมลรัฐของสหรัฐอเมริกา เช่น อาลาบามา เท็กซัส

แบบที่ 5 แบ่งเป็น 3 ชั้น เช่นเดียวกัน คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุด แต่ศาลอุทธรณ์จะจัดเป็นแผนกที่อยู่ในศาลชั้นต้น หากคู่ความไม่พอใจคำตัดสินของแผนกอุทธรณ์ ก็ย่อมอุทธรณ์ต่อไปยังศาลสูงสุดได้ ระบบนี้ได้แก่ ศาลของมลรัฐนิวยอร์กและนิวเจอร์ซีย์

นอกจากนี้ ศาลชั้นต้นบางประเทศอาจมีเขตอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ได้ แยกเป็น 2 ระบบ คือ⁶⁷

1) one – tier trial court system ศาลชั้นต้น แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ในระดับต่ำได้แก่ ศาลแขวง ในระดับสูงได้แก่ ศาลจังหวัด ระบบศาลแบบนี้ได้แก่ ศาลไทย ญี่ปุ่น และดิสมิทรีคัล ออฟโคลัมเบียของสหรัฐอเมริกา

2) two – tier trial court system มี 2 ระดับ เช่นกัน แต่ต่างกันตรงที่ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ที่มีโทษไม่รุนแรงจากศาลแขวง หรืออุทธรณ์คดีแพ่งทุนทรัพย์เล็กน้อยที่มา

⁶⁵H. Ted Rubin, The Courts : Fulcrum of the justice System, (Santa Monica, Calif. : Goodyear Pub. Co., 1976), p.128-129.

⁶⁶ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, อ้าวแล้ว เจริญรทที่ 50 น.36.

⁶⁷Hideo Tanaka, The Japanese Legal System, (Tokyo: University of Tokyo Press, 1976), p.468-469.

จากศาลแขวงด้วย หากจะอุทธรณ์ต่อไปก็ต้องอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ ศาลในรูปแบบนี้ได้แก่ ศาลอังกฤษ เยอรมนี และเกือบทุกมลรัฐในสหรัฐอเมริกา

จากการจัดรูปแบบศาลจึงสรุปได้ว่ามี 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่แบ่งศาลออกเป็น 2 ชั้น และ ลักษณะที่แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น

9.4 ลักษณะการพิจารณาคดีอาญาในชั้นอุทธรณ์

ศาลชั้นอุทธรณ์ โดยเนื้อแท้แล้วมีหน้าที่ตรวจสอบและแก้ไขความไม่ถูกต้องที่อาจเกิดขึ้นจากการพิจารณาในศาลชั้นต้น ลักษณะของการพิจารณาในศาลอุทธรณ์จึงแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ⁶⁸

9.4.1 การพิจารณาใหม่ทั้งคดี (Second first-instance trial)

การพิจารณาในลักษณะนี้ เป็นการพยายามที่จะให้มีการพิจารณาข้อเท็จจริงใหม่อีกครั้งหนึ่งเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ พยานหลักฐานต่าง ๆ สามารถที่จะนำมาสืบใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง เว้นแต่จะมีข้อจำกัดทางกฎหมายไว้เป็นอย่างอื่น

ในประเทศเยอรมนี การพิจารณาคดีอาญานั้นในเรื่องของการค้นหาคความจริงเพื่อให้ได้ความจริงที่เป็นเนื้อแท้ (Berufung) จึงเป็นการพิจารณาทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายก่อนที่จะเริ่มพิจารณา ศาลจะออกหมายเรียกพยาน หรือผู้เชี่ยวชาญที่สืบมาแล้วในศาลชั้นต้นเพื่อมาทำการสืบพยานใหม่ได้ เว้นแต่ศาลเห็นว่าไม่จำเป็น⁶⁹ ในการพิจารณาศาลจะอ่านรายงานกระบวนการพิจารณาตลอดจนคำเบิกความของพยานในศาลชั้นต้น และถือว่าพยานหลักฐานเหล่านี้เป็นพยานหลักฐานในชั้นอุทธรณ์เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายยินยอม หากฝ่ายใดไม่ยินยอม การสืบพยานปากนั้นจะต้องดำเนินการใหม่ทันที⁷⁰

ประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นั้น การดำเนินคดีอาญาที่มีโทษไม่รุนแรงมักจะเริ่มที่ศาลแขวง การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวงจะต้องอุทธรณ์ไปยังศาลจังหวัด หรือศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป การพิจารณาอุทธรณ์ในศาลจังหวัดนั้นจะเป็นการพิจารณาใหม่ (Trial de novo) พยานจะถูกเรียกมาเบิกความใหม่ เนื่องจากการพิจารณาในศาลแขวงเป็นการพิจารณาโดยรวบรัด (Summary) ไม่มีการจดยางานกระบวนการพิจารณาไว้

⁶⁸ Ibid. p.467.

⁶⁹ German Code of Criminal Procedure Section 323.

⁷⁰ German Code of Criminal Procedure Section 325.

9.4.2 การพิจารณาในลักษณะทบทวน (Review)

การ Review จะเป็นการทบทวนแต่เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น จะไม่ก้าวล่วงไปพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง ในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ ถ้าเป็นการพิจารณาในลักษณะการทบทวน (review) ก็จะเป็นการทบทวนเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา การอุทธรณ์จะเป็นการอุทธรณ์ทั้งคดี ไม่แยกว่าจะอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมาย แต่ศาลอุทธรณ์จะพิจารณาในลักษณะทบทวน (review) เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น จะไม่วินิจฉัยความน่าเชื่อถือในเรื่องพยานหลักฐานที่คณะลูกขุนในศาลชั้นต้นได้วินิจฉัยมาแล้ว

สำหรับประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ก็เช่นเดียวกัน ในประเทศเยอรมนี การพิจารณาอุทธรณ์ในลักษณะของการทบทวนคดีนั้น จะเป็นการทบทวนเฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น จะไม่มีการทบทวนในปัญหาข้อเท็จจริง เพราะ Berufung สามารถพิจารณาคดีนั้นใหม่ได้ทั้งคดีอยู่แล้ว⁷¹

9.5 การรับฟังพยานหลักฐานใหม่ในชั้นอุทธรณ์

พยานหลักฐานใหม่ (Fresh Evidence) หมายถึง พยานหลักฐานที่มีได้มีการอ้างอิงในศาลชั้นต้น แต่เพิ่งปรากฏพยานหลักฐานนี้ในการพิจารณาภายหลังเมื่อศาลพิพากษาแล้ว มีปัญหาว่าพยานหลักฐานเหล่านี้ จะสามารถนำมาอ้างในการพิจารณาชั้นอุทธรณ์ได้หรือไม่ เพราะพยานหลักฐานนี้ยังมิได้ผ่านการพิจารณาของศาลชั้นต้นมาเลย พยานหลักฐานใหม่นี้อาจเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ หรือ พยานเอกสาร ก็ได้⁷²

การที่จะรับฟังพยานหลักฐานได้มากน้อยเพียงใดนั้น ต้องเป็นไปตามลักษณะของการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์ ถ้าเป็นลักษณะการพิจารณาคดีใหม่ทั้งคดี ขอบเขตของการรับฟังพยานหลักฐานใหม่ย่อมมีได้กว้างขวางสามารถรับฟังพยานหลักฐานใหม่ได้อย่างเต็มที่

ในเยอรมนี การพิจารณาคดีอาญานั้นในเรื่องของการค้นหาความจริงเพื่อให้ได้ความจริงที่เป็นเนื้อแท้ พยานหลักฐานใหม่ย่อมรับฟังได้โดยไม่มีข้อจำกัดแต่อย่างใด ถ้าพยานหลักฐานนั้นสามารถทำให้การพิจารณาในชั้นอุทธรณ์กระจ่างขึ้น

⁷¹ ฐนิตพัฒน์ วิริยะศิริ, "การอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา", (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2544), น.39.

⁷² ชินานนท์ วงศ์วีระชัย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48 น.96.

ในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ ถ้าเป็นการพิจารณาอุทธรณ์ที่มาจากศาลแขวง ซึ่งเป็นการพิจารณาคดีใหม่ การรับฟังพยานหลักฐานใหม่ย่อมทำได้โดยไม่มีข้อจำกัดใด ๆ เช่นกัน แต่สำหรับการพิจารณาในศาลอุทธรณ์ก็มีลักษณะเป็นการทบทวน(Review) ข้อกฎหมาย การรับฟังพยานหลักฐานใหม่บางประเทศอาจถูกจำกัด เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาการพิจารณาในศาลอุทธรณ์เป็นการทบทวนข้อกฎหมายจะไม่รับฟังพยานหลักฐานใหม่ หากพบพยานหลักฐานใหม่ต้องแก้ด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (Post conviction remedies) ไม่อาจจะรับฟังโดยอาศัยระบบอุทธรณ์ได้⁷³ สำหรับในประเทศอังกฤษ ศาลอุทธรณ์สามารถรับฟังพยานหลักฐานใหม่ได้ ถือว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไป ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขว่า ศาลจะต้องพอใจว่า พยานหลักฐานนั้นน่าเชื่อถือ ซึ่งถ้าศาลชั้นต้นได้รับฟังพยานหลักฐานนี้แล้วก็ไม่เป็นเหตุผลใด ๆ ที่คู่ความจะต้องอุทธรณ์มายังศาลอุทธรณ์ และต้องมีการอธิบายที่มีเหตุผลในการที่มีได้อ้างพยานหลักฐานนี้เสียในศาลชั้นต้น แต่ทั้งนี้ พยานหลักฐานนั้นจะต้องเป็นประเด็นโดยตรงในการพิจารณาคดีนั้นด้วย

9.6 ลักษณะการวินิจฉัยคดีอาญาของศาลสูง

ศาลชั้นอุทธรณ์ เป็นศาลที่ทำหน้าที่แก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษาของศาลที่เริ่มคดี เมื่อศาลพบความไม่ถูกต้องก็จะต้องทำคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษา ทั้งในกฎหมายระบบคอมมอนลอว์ และกฎหมายระบบซีวิลลอว์นั้น สามารถแยกการวินิจฉัยชี้ขาดของศาลชั้นอุทธรณ์ได้ 4 ลักษณะ คือ

7.6.1 พิพากษาให้ยกอุทธรณ์ (Dismiss)

เป็นกรณีที่ศาลอุทธรณ์มิได้วินิจฉัยในเนื้อหาของอุทธรณ์เลย แต่ศาลอุทธรณ์เห็นว่าอุทธรณ์นั้นต้องห้ามตามกฎหมาย เช่น ไม่ยื่นภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ก็ให้ยกอุทธรณ์เสียโดยไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่อไป อุทธรณ์บางฉบับอาจมีอุทธรณ์หลายประเด็นหลายข้อ บางข้อต้องห้ามมิให้อุทธรณ์แต่บางข้อไม่ต้องห้าม เช่น คดีที่ต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ในข้อเท็จจริง แต่อุทธรณ์ข้อกฎหมายได้ ถ้าอุทธรณ์นั้นได้อุทธรณ์ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ศาลอุทธรณ์ก็ชอบที่จะยกอุทธรณ์เฉพาะที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริง คงวินิจฉัยเฉพาะประเด็นที่เป็นปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งผลของการยกอุทธรณ์นั้น คำพิพากษาของศาลชั้นต้นยังมีผลบังคับอยู่

⁷³ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 50 น.42.

7.6.2 พิพากษายืน (Affirm)

ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์ได้รับอุทธรณ์เข้าสู่การพิจารณาแล้ว โดยคำกล่าวอ้างของคู่ความว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้นมีความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา แต่ศาลอุทธรณ์เห็นว่าไม่มีความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นในการพิจารณาของศาลชั้นต้น คำพิพากษาของศาลชั้นต้นนั้นถูกต้องแล้ว โดยจะอาศัยเหตุอันเดียวกันหรือต่างกันก็ได้ หรือแม้ว่าจะมีความไม่ถูกต้องเกิดขึ้น แต่ความไม่ถูกต้องนั้นไม่เป็นที่เสื่อมเสียแก่กระบวนการยุติธรรม (no miscarriage of justice) คือ ไม่ก่อให้เกิดอันตราย (harmless) นั้นเอง ศาลอุทธรณ์ก็ย่อมพิพากษายืนตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น⁷⁴

7.6.3 พิพากษากลับคำพิพากษาของศาล (Reverse)

ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่า ศาลชั้นต้นพิพากษาไม่ถูกต้องก็จะพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้น แล้วพิพากษาใหม่ในปัญหาเหล่านั้นตามที่เห็นสมควร ซึ่งทำให้คำพิพากษาของศาลชั้นต้นไม่มีผลบังคับ

ในบางกรณีศาลอุทธรณ์เห็นว่ามีความไม่ถูกต้องเกิดขึ้น และสมควรแก้ไขก็จะส่งคดีนั้นย้อนกลับไปให้ศาลชั้นต้นพิจารณาคดีใหม่ (Remand) ทั้งนี้ศาลอุทธรณ์จะทำการแก้ไขความไม่ถูกต้องเองหรือเพียงแต่ชี้แนะความไม่ถูกต้องและส่งคืนไปให้ศาลชั้นต้น แล้วแต่ลักษณะของการพิจารณา

ถ้าเป็นการพิจารณาในลักษณะที่เป็นการพิจารณาคดีนั้นใหม่ ซึ่งเป็นการพิจารณาทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย โดยปกติศาลอุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดและแก้ไขความไม่ถูกต้องนั้นได้เอง ในเยอรมนีการอุทธรณ์เรียกว่า Berufung ศาลอุทธรณ์สามารถวินิจฉัยและแก้ไขได้เองไม่ต้องย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้น แต่ในกรณีที่เห็นว่าศาลชั้นต้นปฏิบัติฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลอุทธรณ์ย่อมย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นพิจารณาใหม่ได้ และกรณีศาลชั้นต้นไม่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น ศาลอุทธรณ์ก็จะส่งคดีไปให้ศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจ⁷⁵ ส่วนการพิจารณาคดีใหม่ (Trial de novo) ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นั้น เนื่องจากเป็นการพิจารณาคดีใหม่ทั้งคดี ศาลจังหวัดหรือศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป ย่อมวินิจฉัยและแก้ไขความไม่ถูกต้องได้เอง ไม่ต้องย้อนสำนวนกลับไปให้ศาลแขวงแต่อย่างใด

⁷⁴David A. Jones, The Law of Criminal Procedure, (Boston: Little Brown & Company (Canada) limited, 1981), p.558.

⁷⁵German Code of Criminal Procedure Section 328

7.6.4 พิพากษาแก้คำพิพากษาของศาลชั้นต้น (Modify)

อำนาจของศาลอุทธรณ์ในคดีอาญา ทั้งในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ มีอำนาจที่จะแก้ไขโทษได้ แต่จะแก้ไขโทษให้เป็นโทษแก่จำเลยไม่ได้ในส่วนขของสถานและอัตราของโทษ เว้นแต่จะมีการร้องขอของโจทก์ให้มีการเพิ่มโทษ ในการอุทธรณ์จากศาลแขวงไปยังศาลจังหวัดหรือศาลที่เขตอำนาจทั่วไป ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นั้น ศาลจังหวัดมีอำนาจในการลงโทษอย่างกว้างขวาง ต่างจากศาลแขวงที่มีอำนาจจำกัดในการลงโทษ⁷⁶ กล่าวคือ ลงโทษได้เฉพาะโทษสถานเบาเท่านั้น ในกรณีเช่นนี้ศาลจังหวัดย่อมลงโทษจำเลยเกินกว่าที่ศาลแขวงกำหนดไว้ได้ ซึ่งต้องไม่เกินอัตราโทษของความผิดนั้น โดยปกติแล้วจำเลยก็จะไม่อุทธรณ์ในเรื่องการกำหนดโทษของศาลแขวง เพื่อที่จะให้ได้รับโทษสถานเบาในศาลแขวงเท่านั้น

จากการศึกษาจะสังเกตเห็นว่า การพิจารณาคดีอาญาในศาลสูงชั้นอุทธรณ์ทั้งในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ และประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ ได้แยกบทบาทหน้าที่ของศาลสูงออกเป็นออกเป็น ศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) และศาลพิจารณา (Trial Court) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาคดีแตกต่างกัน กล่าวคือ

ศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) เป็นศาลที่มีหน้าที่ทบทวนเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย โดยตรวจสอบการพิจารณาของศาลล่างชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เช่น ตรวจสอบความถูกต้องในการปรับใช้กฎหมายแก้คดีของศาลล่าง หรือการพิจารณาคดีของศาลล่างได้ปฏิบัติถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่ การทบทวนข้อกฎหมายจะพิจารณาเปรียบเทียบจากบทบัญญัติของกฎหมาย โดยฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลล่างวินิจฉัยมาแล้วจากพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลล่างส่งขึ้นมา ไม่มีหน้าที่ต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหาความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริง เพราะข้อเท็จจริงยุติแล้ว

ศาลพิจารณา (Trial Court) เป็นศาลที่มีหน้าที่ค้นหาความจริง ศาลชั้นอุทธรณ์ที่พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาจึงเป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court) ต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงเป็นยุติ มีบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบความจริง ตามหลักของศาลพิจารณา (Trial Court) จึงต้องมีหน้าที่ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหาความจริงแท้ในข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งจะได้มากี่ต่อเมื่อศาลได้สัมผัสกับพยานหลักฐานด้วยตนเองจากการนั่งพิจารณาคดีโดยการสืบพยานเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ศาลพิจารณา (Trial Court) จึงต้องพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงโดยการสืบพยานเป็นหลักนั่นเอง

⁷⁶ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 50 น.47.